

ב"ה יואל בן-נון

"מִי־י אֲבִיר יַעֲקֹב – מִשָּׁם רָעָה אֶבֶן יִשְׂרָאֵל"

(בראשית מ"ט, כד)

הדרך השגורה בקרב לומדי התורה היא להצפין אותה בקרב החכמים, הלמדנים, הגאונים, הפוסקים ושרי התורה, ובקרב הפרשנים בדרכי הפשט והדרש, הרמז והסוד. כך נשמרת התודעה התורנית הרחבה לפיה רק מי שיכול 'לעלות אל הר סיני' (לאחר שהורשה כמובן), יכול באמת לדבר בשם 'אמת התורה' בכל ממדיה, ובכל אחד מהם.

כך נשמרת גם התודעה של גדלות התורה מעבר להשגה ההמונית, וממנה שואבים גדלות, הלמדנים, הפוסקים ואנשי הסוד.

מי שהפך את היוצרות היה כמובן משה רבנו, שירד מהר סיני כדי לתת תורה ל"כל ישראל" (= 'כלל ישראל'), כלומר, גם להמוני העם, גדולים וקטנים, פשוטים וחכמים כאחד. בפעם הראשונה נאלץ לשבור את הלוחות מפני שהמוני עם התייאשו ממנו – "כי זה משה האיש אשר העלנו מארץ מצרים [והבטיח לנו תורה רלבנטית לאנשים ולהמוני עם], לא ידענו מה היה לו" (שמות ל"ב, א) – לולי משה, הייתה התורה נשאת על ה'הר' בגובה שמים, וההמונים היו יוצרים כל פעם "עגל מסכה" לחגוג ולרקוד סביבו. משה התעקש, נאבק והתפלל, והצליח להנחיל תורה לדורות, לעם ישראל כולו.

כאלף וחמש מאות שנה אחרי משה, ואחרי שני בתי מקדש שחרבו, ועם שהלך והתפזר בגלויות, קם רבי יהודה הנשיא, קבץ מאות סדרי משנה קטנים (פרק או שניים), וחיבר אותם למסכתות גדולות ולסדרים, השמיט את רוב דרכי הלימוד של ההלכות מתורת משה (שנותרו במדרשי ההלכה והאגדה ובתוספתא), וחתם את המשנה הכתובה על הסדר! כל איש פשוט, צעיר וזקן, נער ונערה, יכלו מעתה ללמוד משנה ולדעת תורה 'שבעל פה' בהלכותיה כמו תורת משה בסיפורי מצוותיה.

התגובה לא איחרה לבוא –

שני התלמודים, הבבלי והירושלמי, רוממו את המשנה אבל אינם ביאור למשנה אלא ריאקציה למשנה! כל משנה הפכה פתח לדיון מעמיק, מדהים בעומקו ובהיקפו. הבקיאים במשנה ('תנאים') הפכו לקריינים של משניות בתחילת כל דיון תלמודי בישיבות א"י ובבל, ובהמשכו לפי הצורך להשמיע עוד דברי 'תנאים', בזהירות גדולה, שלא יחשוב מישהו שאפשר לפסוק הלכה מתוך המשנה.

התורה 'שבעל פה' חזרה ל'הר', ורק גאוני א"י ובבל ידעו לעלות אליו, וגם הסמכות התורנית נשארה בידיהם.

כאלף שנה אחרי רבי יהודה הנשיא קם הרמב"ם וסיכם את התורה כולה ב"ד ספרים של 'משנה תורה', כתובים בעברית של שפת המשנה, כדי להשיב את התורה להמוני היהודים המתפזרים בארצות – לפחות קהילה יהודית אחת, זו שבתימן, קיבלה עליה את פסקי הרמב"ם ב'משנה תורה' כמילה האחרונה של 'תורת משה' – משה רבנו ומשה בן מיימון. בשאר התפוצות קמה ריאקציה חריפה יותר מזו התלמודית –

הראב"ד בגדלותו כתב 'השגות' כדי לעצור את המחלוקת, אך מכאן ואילך נסללה הדרך לכתוב פירושים רבים על הרמב"ם, וספרי הלכות שדברי הרמב"ם הפכו בהם שוב חלק מעיון למדני מעמיק, הרחק מאד מהישג דעתם של המוני עם. 'תורת משה' גם אחרי ר' משה בן מיימון חזרה ל'הר', והלמדנים נקראים שוב ושוב לעלות ל'הר' –

המוני העם נשארו כמו תמיד, "בתחתית ההר".

כשלוש מאות וחמישים שנה אחרי הרמב"ם קם רבי יוסף קארו, החזיר את עטרת התורה לארץ ישראל, וגם עלה ל'הר' – בראש ה'הר' חיבר את חיבורו הגדול 'בית יוסף' על ארבעת ה'טורים', וגם את 'כסף משנה' על הלכות הרמב"ם, ואז חזר וירד מן ה'הר' אל העם כמשה רבנו, וסיכם עבור העם את הלכות התורה ב'שולחן ערוך' – אך מיד פרצה שוב הריאקציה –

הרמ"א חזר על דרכו של הראב"ד ופרס מפה של 'הגהות' על 'שולחן ערוך', וכך גאל אותו מן המחלוקת, ופתח פתח לפירושים רבים ולחיבורים רבים על 'שולחן ערוך' ובעקבותיו – ושוב נשארו הלכות התורה על ה'הר', ורק למדנים מובהקים יכלו לעלות.

גם הניסיונות הנועזים לכתוב 'קיצור שולחן ערוך', ו'חיי אדם', ו'שולחן ערוך הרב', ו'ערוך השולחן', ואחריהם 'שמירת שבת כהלכתה', הצליחו להשיב את הלכות התורה להמונים רק לפרקי זמן קצרים, ורוב ספרי ההלכה כמו 'משנה ברורה' נכתבו בראש ה'הר' ונשארו שם. מה יעשו המוני עם החפצים לשמוע דבר ה' ולקבל תורה ב'תוך המחנה'?

שני מפעלים גדולים קמו כדי להשיב את התורה אל העם – 'הדף היומי' התלמודי, והחסידות – שניהם השלימו עם המציאות שבה עומקי הלמדנות וההלכה, ממש כמו עולמות הסוד שבתורה, נותרו על ראש ה'הר', בישיבות ו'היכלי התורה', כמו ב'חצרות' מקובלים ואדמו"רים, אבל מצאו דרכים פשוטות לשתף את המוני העם לפחות בלימוד הבקיאות בתלמוד, כמו גם בנשמה הפנימית בדרכי החסידות העממית.

אולם המחיר היה נורא – המוני העם חדלו מלחכות ל"משה האיש" "בתחתית ההר", ונפוצו לכל עבר – חלקם רוקדים מסביב ל'עגלים', ורובם מתחלנים או מתבוללים!

עם ישראל מונהג בדורות האחרונים על ידי 'משכילים מודרניים' ועל ידי אוהבי ציון, ארץ ישראל ומדינת ישראל, כשפוסקים חשובים, למדנים ואנשי סוד, נאחזים ברובם בשולי גלימותיהם של מנהיגי המדינה ושופטי ה'סנהדרין' של המדינה! תלמודה של 'תורת משה' לכל גווינה, חי ותוסס בתוך עולם הישיבות לסוגיהן, שמדינת ישראל מאפשרת את קיומן בפטור משירות צבאי ובתמיכה כלכלית – העם נשאר רחוק!

מאמצים כבירים מושקעים ב'קירוב לבבות', במיוחד על ידי תנועת חב"ד, אבל מי שתרמו תרומה כבירה להשבת התורה ותלמודה אל העם הם ר' פנחס קהתי זצ"ל, שקם ופירש את המשנה כולה בלשון המשנה המתחדשת, והרב עדין אבן-ישראל (שטיינזלץ) זצ"ל, שקם והשיב את התלמוד בעברית להמוני לומדים, ועוד הספיק לכתוב גם – בעזרת תלמידיו הנאמנים – תנ"ך מבואר בעברית מתחדשת ומובנת.

כמובן, על ביאורו של הרב עדין אבן-ישראל (שטיינזלץ) לתלמוד קמו עוררין, וגם מפעל מתחרה, כמו שקרה מאז חתימת המשנה, כדי לשמור על התלמוד בעולמם של למדנים ומעמיקים, ולהמשיך לחזק את הסמכות התורנית בראש ה'הר' –

ימים יגידו אם הצליח הרב עדין זצ"ל בגאונותו ובעדינות נפשו, להשיב המוני עם אל 'תורת משה' בכל מובניה, שבכתב ו'שבעל פה', ודווקא בארץ ישראל, אבל צמיחתו התורנית מתוך תנועת חב"ד דווקא בארץ ישראל ובמדינת ישראל – ולא רק ב'ארץ הקודש' – מעמידה אותו באורם של גדולי עולם התורה באמת – משה רבנו – רבי יהודה הנשיא – הרמב"ם – ורבי יוסף קארו, שקמו וירדו מן ה'הר' אל העם, עם כל הקשיים העצומים הכרוכים ב'ירידה' זו, שהיא באמת העלייה הגדולה ביותר.

תהא נשמתו צרורה בצרור החיים באור ה' א-לוהיו –

ומפעלו התורני יצמח ויפרח "מִיַּדֵי אֲבִיר יַעֲקֹב – מִשֵּׁם רַעֵה אֶבֶן יִשְׂרָאֵל".